

Datum: 27 januari 2016

Opsteller: 5.1.2.e 5.1.2.e 5.1.2.e

5.1.2.e 5.1.2.e 5.1.2.e

Vorige bespreking: C-283.I.12
d.d. 25-11-2015

Akkoord secretaris:

C-285.I.9 Analyse van EFSA herevaluatie neonicotinoïden en de risico's voor de gezondheid van bijen voor spuittoepassingen (nav.C-283.I.12)

Samenvatting

In 2013 heeft EFSA de herevaluatie neonicotinoiden (imidacloprid, thiamethoxam en clothianidin) gepubliceerd waarbij de zaad- en granulaattoepassingen zijn beoordeeld op de risico's voor de gezondheid van bijen. In navolging hiervan heeft de Commissie het gebruik van deze stoffen beperkt en heeft het Ctgb meerdere toelatingen ingetrokken en ingeperkt. EFSA heeft nu, in opdracht van de Commissie, een aanvullende herevaluatie van de 3 neonicotinoïden uitgevoerd waarbij alle overige toepassingen, met name spuittoepassingen, zijn beoordeeld.

EFSA constateert risico's op de volgende toepassingen die in Nederland op dit moment op de markt zijn:

Imidacloprid

Appel en peer (Admire en Kohinor WG, toepassing alleen toegestaan na de bloei):

- Er wordt een risico verwacht via drift naar bloeiende akkerranden en naburige gewassen voor hommels en overige bijen (niet voor honingbijen). Op basis van huidige gegevens en kennis, is het risico moeilijk te duiden. Maximale driftreductie is al opgenomen op het etiket waardoor het risico niet verder te beperken is.

Hop (Admire, aanstrijkbehandeling, toepassing vóór de bloei, betreft een beperkt areaal in Nederland):

- Er wordt een risico verwacht via opname van stuifmeel van hopbloemen. Hop is een zeer beperkte teelt in Nederland, waardoor het risico gering zal zijn.

Aardappel (Potatoprid, bodembehandeling tijdens planten):

- Er wordt een risico verwacht via opname van stuifmeel van aardappelbloemen. Potatoprid is niet meer toegelaten.

Boomkwekerijgewassen en vaste planten (Admire en Kohinor 700 WG):

- Na behandeling in de kas wordt een risico voor bijen verwacht wanneer de planten buiten worden uitgezet en gaan bloeien. Op basis van variatie in plantensoorten en blootstellingstijdstippen is het risico moeilijk te duiden. Indien de planten gaan bloeien, wordt een risico voor bijen verwacht. Risico via het gewas zelf is alleen uit te sluiten voor niet-bloeiende soorten.
- Voor zowel bloeiende als niet-bloeiende soorten wordt een risico verwacht via volggewassen. Het opleggen van een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke gewassen zou dit risico kunnen terugdringen, maar is hier waarschijnlijk problematisch, aangezien die wachtperiode gecommuniceerd moet worden naar de kweker en/of de eindgebruiker.

Thiamethoxam

Ornamentals, veldtoepassing (Actara) (alleen toegestaan ná de bloei of in niet-bloeiende soorten):

- Op basis van de berekeningen van EFSA wordt een risico verwacht via bloeiende akkerranden voor hommels en overige bijen. Op basis van huidige gegevens en kennis is het risico moeilijk te duiden. Eventueel kan door aanpassing van het etiket (hogere mate van driftreductie) het risico nog verder worden teruggedrongen.

Ornamentals, kastoepassing (Actara):

- Voor zowel bloeiende als niet-bloeiende soorten wordt een risico verwacht via volggewassen. Het opleggen van een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke gewassen zou dit risico kunnen terugdringen, maar is hier waarschijnlijk problematisch, aangezien die wachtperiode gecommuniceerd moet worden naar de kweker en/of de eindgebruiker.

Aardappel – gewasbespuiting (Actara) (professioneel gebruik, toepassing alleen toegestaan ná de bloei):

- Op basis van de berekeningen van EFSA wordt een risico verwacht via bloeiende akkerranden voor overige bijen. Op basis van huidige gegevens en kennis is het risico moeilijk te duiden.

Aardappel – grondbehandeling (Actara):

- Via het gewas zelf wordt geen acuut risico verwacht voor honingbijen (vanwege de lage dosering), maar wel voor hommels en overige bijen. Op basis van huidige gegevens en kennis is het risico moeilijk te duiden.

Clothianidin

Clothianidin heeft in Nederland geen toelating (gehad) als spuittoepassing en is dus niet relevant voor deze analyse.

Europees Kader

De Commissie heeft lidstaten en toelatinghouders de mogelijk gegeven om tot en met november 2015 commentaar te leveren op de herevaluatie. Naar verwachting zal de Commissie begin 2016 een standpunt innemen over eventueel te nemen acties.

In 2013 heeft EFSA naar aanleiding van een herevaluatie op de risico's van het gebruik van neonicotinoïden, door middel van uitvoeringsverordening (EU) 485/2013, reeds restricties gesteld aan diverse toepassingen van de 3 neonicotinoïden. Aan deze restricties is geen einddatum gebonden.

In de uitvoeringsverordening (EU) 485/2013 is tevens besloten dat EFSA in 2016 een algehele herevaluatie van de risico's van neonicotinoïden voor de gezondheid van bijen uitgevoerd zal worden. Deze algehele herevaluatie staat los van de voorliggende herevaluatie op spuittoepassingen.

Daarnaast worden de 3 neonicotinoïden uit de voorliggende herevaluatie de komende jaren in het kader van een Europese verlengingsaanvraag getoetst aan de hand van de laatste vastgestelde beoordelingsmethodieken. Na een eventuele verlenging (naar verwachting imidacloprid in 2019 en thiamethoxam en clothianidin in 2018) zullen de middelen op basis van deze stoffen volgens de op dat moment geldende beoordelingsmethodieken nationaal worden getoetst.

Advies

Gezien de volgende overwegingen:

- Dat het College aardappel en hop in augustus jongstleden als voor bij aantrekkelijk gewas heeft aangemerkt.
- Dat in uitvoeringsverordening (EU) 485/2013 een Europese lijst met voor bij aantrekkelijke gewassen is opgenomen, waar aardappel en hop op dit moment geen onderdeel van uitmaken.
- Dat voor enkele toepassingen een risico voor hommels en overige bijen is vastgesteld door blootstelling via drift. Dit betreft voor Nederland de toepassing in appel en peer van imidacloprid en ornamentals van thiamethoxam. Het Ctgb ziet voor imidacloprid onvoldoende mogelijkheden om aanvullende risicomitigerende maatregelen in te stellen; voor thiamethoxam zijn er wellicht nog beperkte mogelijkheden door een verdergaande driftreductie.
- Dat voor enkele toepassingen een risico is vastgesteld door blootstelling als gevolg van uitplanten in het veld na behandeling van een gewas in de kas. Dit betreft voor Nederland de toepassing in boomkwekerijgewassen en vaste planten van imidacloprid en ornamentals van thiamethoxam.
- Vanuit oogpunt van effectiviteit van eventueel te nemen maatregelen en vanuit oogpunt van een gelijk level playing field tussen de lidstaten dat deze maatregelen zoveel mogelijk op communautair niveau moeten worden genomen.

Adviseert het Ctgb om:

- Bij de Commissie en lidstaten aan te dringen op het actualiseren van de lijst met voor bij aantrekkelijke gewassen in uitvoeringsverordening (EU) 485/2013 en deze in lijn te brengen met de lijst die in augustus jongstleden door het College is vastgesteld.
- Bij de Commissie en lidstaten aan te dringen actie te ondernemen op de toepassing in appel en peer van imidacloprid en ornamentals van thiamethoxam.

- Bij de Commissie en lidstaten aan te dringen actie te ondernemen op de toepassingen waarbij risico's zijn geïdentificeerd als gevolg van uitplanten in het veld na behandeling van een gewas in de kas. Voor Nederland betreft dit de toepassing in boomkwekerijgewassen en vaste planten van imidacloprid en ornamentals van thiamethoxam.
- Bij de Commissie nogmaals aan te dringen op het spoedig beschikbaar komen van het nieuwe wetenschappelijke toetsingskader voor de risicobeoordeling voor bijen (guidance document bijen).

Achtergrond

EFSA heeft in opdracht van de Europese Commissie een risicobeoordeling voor bijen uitgevoerd voor de spuittoepassingen van imidacloprid, thiamethoxam en clothianidin. In 2012-2013 heeft EFSA al een herbeoordeling uitgevoerd van het risico voor bijen door EFSA van het gebruik van de drie stoffen als zaadbehandeling of granulaat. In reactie hierop besloot de Europese Commissie de plaatsingsrichtlijn van de drie stoffen aan te passen ter bescherming van bijen, voor zowel zaadbehandeling en granulaat als ook spuittoepassingen. Dit werd vastgelegd in uitvoeringsverordening (EU) 485/2013. Per 6 september 2013 heeft Ctgb uitvoering gegeven aan deze verordening, wat inhield dat de toepassing vóór en tijdens de bloei in gewassen die aantrekkelijk zijn voor bijen werd ingetrokken. Ook alle niet-professionele toepassingen werden ingetrokken. De nu in 2015 door EFSA uitgevoerde herbeoordeling betreft zowel de momenteel in Europa toegelaten spuittoepassingen alsook de spuittoepassingen die zijn ingetrokken ten gevolge van (EU) 485/2013. Overigens heeft Ctgb reeds in 2011 een herbeoordeling uitgevoerd van het risico voor bijen van deze drie stoffen. Deze herbeoordeling richtte zich voornamelijk op honingbijen. Ten gevolge van deze herbeoordeling waren diverse toelatingen in Nederland al ingeperkt.

Onderdeel van de beoordelingsprocedure van EFSA was een expert meeting met vertegenwoordigers van de competent authorities van alle lidstaten in maart 2015. Hiervoor en hierna werden schriftelijke consultatierondes gehouden, in februari-maart en in juni 2015. Ctgb heeft aan alle meegewerkt.

Het EFSA guidance document voor bijen uit 2013 is gebruikt als toetsingskader. De huidige guidance (Sanco Terr.GD) gaat uit van de honingbij als indicatorsoort voor alle andere bijen en beoordeelt het risico van chronische blootstelling en voor bijenlarven alleen voor bepaalde stoffen. In de EFSA guidance worden naast de honingbij de risico's voor hommels en overige niet-Apis bijen expliciet beoordeeld. Ook wordt voor alle stoffen niet alleen het acute risico beoordeeld, maar ook het chronische risico en het risico voor larven. Bovendien zijn extra blootstellingsroutes nu expliciet opgenomen zoals blootstelling via akkerranden, onkruiden en volggewassen. Daarnaast moeten, blootstelling via drinkwater en van metabolieten beoordeeld worden. Ook wordt informatie gevraagd over accumulatieve effecten en het effect op de *hypopharyngeal gland* (HPG), een klier die mogelijk een rol speelt bij broedzorg.

Het EFSA guidance document voor bijen uit 2013 behoort nog niet tot het geharmoniseerde toetsingskader. Ook zijn diverse blootstellingsroutes zoals blootstelling via honingdauw niet opgenomen in het EFSA GD. Verder merkt Ctgb op dat de richtlijnen voor de nieuwe toxiciteitsdata nog in diverse stadia van ontwikkeling zijn. Voor chronische en larvale

blootstelling van hommels zijn OECD richtlijnen in een redelijk gevorderd stadium. Voor acute blootstelling aan hommels is de OECD procedure recent gestart.

Voor accumulatieve en HPG effecten op honingbijen en voor effecten op solitaire bijen zijn alleen aanwijzingen in de EFSA guidance beschikbaar. Voor hogere tier testen zijn de eisen in het EFSA GD veel strenger dan in de huidige guidance, waardoor de momenteel beschikbare hogere tier testen vrijwel nooit voldoen aan de nieuwe eisen.

De EFSA herbeoordeling is gebaseerd op het EU stofdossier dat gebruikt is voor toelating op EU niveau, en op andere data die op lidstaatniveau beschikbaar waren. De dossiers van de toelatinghouders zijn echter nog niet toegespitst op het EFSA guidance document. Hierdoor ontbreken er veel data waardoor de beoordeling in veel gevallen niet afgerond kan worden. Ook heeft EFSA een systematisch literatuuroverzicht laten uitvoeren. Deze openbare literatuur is echter alleen gebruikt voor het zoeken naar eerste tier toxiciteitdata en residugegevens. EFSA stelt dat de literatuur in de toekomst geanalyseerd kan worden op nut voor de hogere tier.

De EFSA conclusie gaat slechts in op het risico van de actieve stof alleen en neemt niet het risico mee bij blootstelling aan meerdere stressoren tegelijk vanwege het ontbreken van een robuust toetsingskader. Een holistische benadering in de risicobeoordeling van meerdere stressoren is momenteel in ontwikkeling in het EFSA project MUST-B.

De tabel hieronder geeft het risicobeoordelingsschema weer volgens het EFSA GD (2013).

Table 1: Overview of the risk assessment scheme according to EFSA, 2013b

	Honeybee (exposure scenarios)	Bumble bee (exposure scenarios)	Solitary bee (exposure scenarios)
First-tier contact risk assessment ³	Treated crop Weeds in the field Field margin ²	Treated crop Weeds in the field Field margin ²	Treated crop Weeds in the field Field margin ²
First-tier acute oral risk assessment ³	Treated crop Weeds in the field Field margin Adjacent crop Succeeding crop ⁵	Treated crop Weeds in the field Field margin	Treated crop Weeds in the field Field margin
First-tier chronic oral risk ⁴ assessment		Adjacent crop	Adjacent crop
First-tier larvae risk assessment ⁴		Succeeding crop ⁵	Succeeding crop ⁵
First-tier risk assessment for effects on the HPG (sublethal effect)		Not applicable	Not applicable
Assessment of accumulative effects	Required	Not required ¹	Not required ¹
Risk assessment for exposure from residues in guttation fluid	Required	Not required ¹	Not required ¹
Risk assessment for exposure from residues in surface water	Required	Not required ¹	Not required ¹
Risk assessment for exposure from residues in puddles	Required	Not required ¹	Not required ¹
Risk assessment for exposure from metabolites	Required for pollen and nectar consumption	Required for pollen and nectar consumption	Required for pollen and nectar consumption
Higher tier risk assessment using refined exposure (tier 2)	Required if lower tier fails	Required if lower tier fails	Required if lower tier fails
Higher tier risk assessment using effects field studies (tier 3)	Required if lower tier fails	Required if lower tier fails	Required if lower tier fails
Uncertainty analysis for higher tier risk assessment	Required	Required	Required

¹ Assumed to be covered by the assessment for honeybees.

² Field margin risk assessment for contact exposure also covers the adjacent crop.

³ Risk assessments for formulated products are required depending on whether exposure will occur and where the toxicity cannot be predicted on the basis of the active substance.

⁴ Chronic risk assessment for formulated products (adult and larvae) is only required when the product is more acutely toxic and in cases where exposure will occur.

⁵ The 'succeeding crop scenario' includes residues occurring in flowering permanent crops in the successive year.

EFSA heeft per combinatie gewas/toepassingstype alleen de hoogste en laagste in Europa toegelaten dosering doorgerekend. De EFSA conclusies voor de drie stoffen worden hieronder per stof geanalyseerd, waarbij de specifieke Nederlandse toelatingen in beschouwing worden genomen. EFSA heeft mogelijke risicoreducerende maatregelen benoemd, maar geeft aan dat andere/verdere maatregelen op lidstaatniveau genomen kunnen worden. In deze analyse wordt benoemd waar EFSA een risico heeft berekend of niet uit kan sluiten en hoe Ctgb hier tegenaan kijkt.

Inhoud

Algemene opmerkingen	8
Imidacloprid.....	8
Thiamethoxam.....	12
Clothianidin	14
Appendix A: Gedetailleerde analyse imidacloprid	14
Appendix B: Gedetailleerde analyse thiamethoxam	14

Algemene opmerkingen

Voor de meeste gewassen verwacht EFSA een risico via bloeiend onkruid. In Nederland hebben we het risico via onkruid tot nog toe acceptabel geacht, aangezien grote hoeveelheden bloeiend onkruid niet verwacht worden in de normale landbouwpraktijk van de meeste gewassen en bij spuittoepassingen bovendien een restrictiezin wordt opgelegd. Deze zin schrijft voor dat het bloeiende onkruiden in het veld verwijderd moeten worden. Deze restrictie is conform Verordening 1107/2009 en is gangbaar in Nederland. EFSA wijst erop dat dit als indirect effect het verdwijnen van voedsel kan hebben en zegt *'Member States may wish to consider the wider implications of this risk mitigation measure before implementation on product labels.'*

Voor de meeste gewassen verwacht EFSA een risico via volggewassen, waarbij gesteld wordt dat dit risico waarschijnlijk overschat is. In Nederland is het risico voor honingbijen via volggewassen beoordeeld met een andere methodiek dan EFSA hanteert en zijn voor veel gewassen wachttermijnen opgelegd voor honingbij-aantrekkelijke volggewassen. Met deze wachttermijnen wordt het door EFSA berekende risico waarschijnlijk aanzienlijk teruggedrongen. De Nederlandse beoordeling heeft geen rekening gehouden met andere bijen dan de honingbij.

EFSA komt ook voor veel gewassen tot een onbekend risico via guttatiewater en poelen, omdat hiervoor een blootstellingsmodel ontbreekt. Ctgb schat in dat de blootstellingsroute via drinkwater voor de honingbij minder belangrijk is dan via voedsel. Voor andere bijen is dit onbekend.

Imidacloprid

Hieronder staan de conclusies voor de Nederlandse toepassingen van imidacloprid. Deze worden in meer detail weergegeven in Appendix A (4211ax1 imidacloprid GAP tables NL only.xls).

Indien een conclusie hetzelfde is voor honingbijen, hommels en overige bijen worden deze groepen niet separaat benoemd.

Voor imidacloprid zijn voor honingbijen zowel acute eindpunten (oraal en contact) beschikbaar als eindpunten voor chronisch adult en larf. Eindpunten voor accumulatief effect en HPG missen. Hierdoor kan alleen acceptabel risico geconcludeerd worden voor honingbijen als er geen blootstelling is.

Voor hommels zijn acute eindpunten beschikbaar. Voor overige bijen is geen enkel eindpunt beschikbaar. Waar mogelijk wordt voor niet-honingbijen geëxtrapoleerd vanuit de honingbijdata (met een extra veiligheidsfactor indien nodig). Vanwege het ontbreken van eindpunten kunnen sommige onderdelen van de risicobeoordeling niet afgerond worden. Het risico is dan onbekend.

Toepassingen die momenteel toegelaten zijn in Nederland waarvoor een risico verwacht wordt.

Appel en peer (Admire en Kohinor WG, toepassing alleen toegestaan na de bloei):

- Er wordt een risico verwacht via drift naar bloeiende akkerranden en naburige gewassen. De driftreductie die momenteel in Nederland is voorgeschreven, is voldoende om risico weg te nemen voor honingbijen, maar niet voor hommels en overige bijen. Verdere driftreductie is niet mogelijk met de huidige technieken.

Hop (Admire, aanstrijkbehandeling, toepassing vóór de bloei):

- Er wordt een risico verwacht via opname van stuifmeel van hopbloemen. In het verleden werd hop niet als honingbij-aantrekkelijk gewas gezien, maar sinds de update van de Nederlandse lijst bij-aantrekkelijke gewassen per 26/09/2015 is dit veranderd.

Aardappel (Potatoprid, bodembehandeling tijdens planten):

- Er wordt een risico verwacht via opname van stuifmeel van aardappelbloemen. In het verleden werd aardappel niet als honingbij-aantrekkelijk gewas gezien, maar sinds de update van de Nederlandse lijst bij-aantrekkelijke gewassen per 26/09/2015 is dit veranderd.

Boomkwekerijgewassen en vaste planten (Admire en Kohinor 700 WG):

- De planten mogen alleen in de kas behandeld worden. Het is echter niet uit te sluiten dat behandelde planten daarna worden doorverkocht aan kwekers en/of eindgebruikers (bijvoorbeeld particulieren) en dan buiten neergezet worden. Indien de planten gaan bloeien, wordt een risico voor bijen verwacht. Risico via het gewas zelf is alleen uit te sluiten voor niet-bloeiende soorten.
- Voor zowel bloeiende als niet-bloeiende soorten wordt een risico verwacht via volggewassen. Het opleggen van een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke gewassen zou dit risico kunnen terugdringen, maar is hier waarschijnlijk problematisch, aangezien die wachtperiode gecommuniceerd moet worden naar de kweker en/of de eindgebruiker.

Toepassingen die momenteel toegelaten zijn in Nederland waarvoor het risico onbekend is.

Appel en peer (Admire en Kohinor WG, toepassing alleen toegestaan na de bloei):

- Het risico via onkruiden is tot nu toe in Nederland acceptabel geacht mits bloeiend onkruid in de twee weken na toepassing verwijderd wordt. Dit is echter gebaseerd op de beoordeling voor de honingbij; het risico voor andere bijen is onbekend.
- EFSA berekent een hoog risico via volggewassen maar stelt dat dit waarschijnlijk overschat is. In Nederland hebben we dit risico acceptabel geacht, maar op basis van een andere methodiek dan EFSA hanteert en alleen voor honingbijen. Risico's via water (guttatie en poelen) onbekend vanwege het ontbreken van een

blootstellingsmodel. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Hop (Admire, aanstrijkbehandeling, toepassing alleen vóór de bloei):

- Risico via water (guttatie) onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Bloembollen (Admire en Kohinor 700 WG, dompelbehandeling en spuitbehandeling in de kas, mogelijke verplaatsing naar het veld maar toepassing is alleen toegelaten in soorten die niet tot bloei komen op het veld):

- Het risico via onkruiden in de kas is laag, maar is onbekend na verplaatsen van de behandelde planten.
- EFSA berekent een hoog risico via volggewassen maar stelt dat dit waarschijnlijk overschat is. In Nederland geldt een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke volggewassen van 16 maanden (voor de dompelbehandeling) of 6 maanden (voor de spuitbehandeling) en dit zal het risico via volggewassen aanzienlijk verlagen, maar het is niet bekend of het voldoende is om risico's terug te dringen (dit komt omdat EFSA andere methodiek hanteert dan Ctgb).
- Het acute en chronische risico via oppervlaktewater is acceptabel bij veel hogere concentraties dan toegestaan in Nederland, waar voor kastoepassingen strenge zuiveringseisen vastgesteld zijn, die de concentratie in oppervlaktewater tot een zeer laag niveau moeten terugdringen. Het risico op accumulatieve effecten en voor de HPG kan echter niet worden ingeschat vanwege het ontbreken van eindpunten. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Aardappel (Potatoprid, bodembehandeling tijdens planten):

- EFSA berekent een hoog risico via volggewassen maar stelt dat dit waarschijnlijk overschat is. In Nederland geldt een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke volggewassen van 11 maanden en dit zal het risico via volggewassen aanzienlijk verlagen, maar het is niet bekend of het voldoende is om risico's terug te dringen (dit komt omdat EFSA andere methodiek hanteert dan Ctgb).
- Risico's via water (guttatie en poelen) onbekend. vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Vruchtgroenten in de kas (Admire en Kohinor 700 WG, bespuiting):

- Het acute en chronische risico via oppervlaktewater is acceptabel bij veel hogere concentraties dan toegestaan in Nederland, waar voor kastoepassingen strenge zuiveringseisen vastgesteld zijn, die de concentratie in oppervlaktewater tot een zeer laag niveau moeten terugdringen. Het risico op accumulatieve effecten en voor de HPG kan echter niet worden ingeschat vanwege het ontbreken van eindpunten. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Boomkwekerijgewassen en vaste planten (Admire en Kohinor 700 WG):

- Het risico via onkruiden in de kas is laag, maar is onbekend na verplaatsen van de behandelde planten.

- Het acute en chronische risico via oppervlaktewater is acceptabel bij veel hogere concentraties dan toegestaan in Nederland, waar voor katoepassingen strenge zuiveringseisen vastgesteld zijn, die de concentratie in oppervlaktewater tot een zeer laag niveau moeten terugdringen. Het risico op accumulatieve effecten en voor de HPG kan echter niet worden ingeschat vanwege het ontbreken van eindpunten. Risico's via water (guttatie en poelen) onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Bloemisterijgewassen, katoepassing (Admire en Kohinor 700 WG):

- Het acute en chronische risico via oppervlaktewater is acceptabel bij veel hogere concentraties dan toegestaan in Nederland, waar voor katoepassingen strenge zuiveringseisen vastgesteld zijn, die de concentratie in oppervlaktewater tot een zeer laag niveau moeten terugdringen. Het risico op accumulatieve effecten en voor de HPG kan echter niet worden ingeschat vanwege het ontbreken van eindpunten. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Toepassingen die momenteel niet toegelaten zijn in Nederland.

Professioneel gebruik:

Appel en peer (Admire en Kohinor WG, toepassing vóór de bloei): De EFSA conclusie bevestigt dat toepassing in appel en peer vóór de bloei tot een risico leidt. Deze toepassingen zijn sinds 6 september 2013 niet meer toegelaten, conform (EU) 485/2013 (verbod op toepassing vóór de bloei in bij-aantrekkelijke gewassen).

Bloembollen (Admire, dompelbehandeling, grofbollige narcis en lelie): Risico's via onkruiden, volggewassen en water onbekend. Deze toepassing is in Nederland inmiddels vervallen om een andere reden dan het risico voor bijen.

Niet-professioneel gebruik:

Imidacloprid was toegelaten in diverse toepassingen van twee niet-professionele middelen (Provado Garden en Admire N Pin). Deze middelen zijn sinds 6 september 2013 niet meer toegelaten, conform (EU) 485/2013 (verbod op niet-professioneel gebruik). EFSA heeft geen risicobeoordeling gedaan voor de niet-professionele toepassingen, maar laat dit over aan de lidstaten omdat het risico afhangt van de schaal van het gebruik en of de behandelde planten binnen of buiten gehouden worden.

Ctgb verwacht dat het middel Admire N Pin een laag risico zal opleveren, aangezien alleen binnengebruik is toegestaan en blootstelling aan bijen via deze toepassing dus minimaal zal zijn.

Provado Garden was toegelaten in appel en peer, siergewassen, gazons en potplanten. Voor potplanten binnen wordt geen risico verwacht, voor potplanten buiten is er een mogelijk risico via opname van stuifmeel en/of nectar van de behandelde planten. Voor gazons is het risico via bloeiende onkruiden, volggewassen en water (guttatie en poelen) onbekend. Voor siergewassen (toepassing was alleen toegestaan ná de bloei) is het risico onbekend via bloeiende planten in de buurt van de siergewassen, volggewassen en water. Voor appel en peer (toepassing was toegestaan buiten de periode dat de bloemknoppen zichtbaar zijn)

wordt nu een hoog risico verwacht van de toepassing vóór de bloei. De risico's via onkruiden, randen langs de boomgaard, volggewassen en water zijn onbekend.

Thiamethoxam

Hieronder staan de conclusies voor de Nederlandse toepassingen van thiamethoxam. Deze worden in meer detail weergegeven in Appendix A (4212ax1 thiamethoxam GAP tables NL only.xls).

Indien een conclusie hetzelfde is voor honingbijen, hommels en overige bijen worden deze groepen niet separaat benoemd.

Voor thiamethoxam zijn alleen acute eindpunten (oraal en contact) voor adulte honingbijen beschikbaar. Eindpunten voor chronisch adult, larf, accumulatief effect en HPG missen. Voor hommels en overige bijen is geen enkel eindpunt beschikbaar dus wordt geëxtrapoleerd vanuit de honingbijdata (met een extra veiligheidsfactor indien nodig). Vanwege het ontbreken van eindpunten kunnen veel onderdelen van de risicobeoordeling niet afgerond worden. Het risico is dan onbekend.

Toepassingen die momenteel toegelaten zijn in Nederland waarvoor een risico verwacht wordt.

Ornamentals, veldtoepassing (Actara) (alleen toegestaan ná de bloei of in niet-bloeiende soorten):

- Op basis van de berekeningen van EFSA wordt een risico verwacht via bloeiende akkerranden. Drift wordt op het huidige etiket teruggedrongen tot maximaal 4%, maar dat is niet voldoende om de acute risico's voor hommels en overige bijen terug te dringen.

Ornamentals, kastoepassing (Actara):

- De planten mogen alleen in de kas behandeld worden. Het is echter niet uit te sluiten dat behandelde planten daarna worden doorverkocht aan kwekers en/of eindgebruikers (bijvoorbeeld particulieren) en dan buiten neergezet worden. Indien de planten gaan bloeien, wordt een acuut risico voor bijen verwacht (het chronische en larvale risico kan niet worden ingeschat omdat toxiciteitsdata ontbreken). Risico via het gewas zelf is alleen uit te sluiten voor niet-bloeiende soorten.
- Voor zowel bloeiende als niet-bloeiende soorten wordt een risico verwacht via volggewassen. Het opleggen van een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke gewassen zou dit risico kunnen terugdringen, maar is hier waarschijnlijk problematisch, aangezien die wachtperiode gecommuniceerd moet worden naar de kweker en/of de eindgebruiker.

Aardappel – gewasbespuiting (Actara) (professioneel gebruik, toepassing alleen toegestaan ná de bloei):

- Op basis van de berekeningen van EFSA wordt een acuut risico verwacht via bloeiende akkerranden. Drift wordt op het huidige etiket teruggedrongen tot maximaal 5%, maar dat is net niet voldoende om de acute risico's voor overige bijen terug te dringen (voor honingbijen en hommels is het risico daarmee wel acceptabel).

Aardappel – grondbehandeling (Actara):

- Via het gewas zelf wordt geen acuut risico verwacht voor honingbijen (vanwege de lage dosering), maar wel voor hommels en overige bijen.

Toepassingen die momenteel toegelaten zijn in Nederland waarvoor het risico onbekend is.

Ornamentals, veldtoepassing (Actara) (alleen toegestaan ná de bloei of in niet-bloeiende soorten):

- EFSA verwacht een hoog risico via onkruiden, maar dit is in Nederland tot nu toe acceptabel geacht omdat grote hoeveelheden bloeiend onkruid niet verwacht worden in dit gewas (zie algemene opmerkingen).
- Risico's via volggewassen onbekend. In Nederland geldt een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke volggewassen van 3,5 maand en dit zal het risico via volggewassen aanzienlijk verlagen, maar het is niet bekend of het voldoende is om risico's terug te dringen (dit komt omdat EFSA andere methodiek hanteert dan Ctgb). Bovendien zijn er geen data voor chronische blootstelling en larven, waardoor deze risico's niet kunnen worden berekend.
- Voor water is het risico ook onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel en chronische en larvale data. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Ornamentals, kastoepassing (Actara):

- Het risico via onkruiden in de kas is laag, maar is onbekend na verplaatsen van de behandelde planten.
- Voor oppervlaktewater is het risico onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel en chronische en larvale data. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Aardappel – gewasbespuiting (Actara) (professioneel gebruik, toepassing alleen toegestaan ná de bloei):

- EFSA verwacht een hoog risico via onkruiden, maar dit is in Nederland tot nu toe acceptabel geacht omdat grote hoeveelheden bloeiend onkruid niet verwacht worden in dit gewas (zie algemene opmerkingen).
- Risico via volggewassen onbekend. In Nederland geldt een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke volggewassen van 3,5 maand en dit zal het risico via volggewassen aanzienlijk verlagen, maar het is niet bekend of het voldoende is om risico's terug te dringen (dit komt omdat EFSA andere methodiek hanteert dan Ctgb). Bovendien zijn er geen data voor chronische blootstelling en larven, waardoor deze risico's niet kunnen worden berekend.
- Voor water is het risico ook onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel en chronische en larvale data. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Aardappel – grondbehandeling (Actara):

- EFSA verwacht een hoog risico via onkruiden, maar dit is in Nederland tot nu toe acceptabel geacht omdat grote hoeveelheden bloeiend onkruid niet verwacht worden in dit gewas (zie algemene opmerkingen).
- Risico via volggewassen onbekend. Er geldt een wachtperiode voor bij-aantrekkelijke volggewassen van 3,5 maand en dit zal het risico via volggewassen aanzienlijk

verlagen, maar het is niet bekend of het voldoende is om risico's terug te dringen (dit komt omdat EFSA andere methodiek hanteert dan Ctgb). Bovendien zijn er geen data voor chronische blootstelling en larven, waardoor deze risico's niet kunnen worden berekend.

- Voor water is het risico ook onbekend vanwege het ontbreken van een blootstellingsmodel en chronische en larvale data. Ctgb schat in dat de route via drinkwater voor honingbijen minder belangrijk is dan die via voedsel.

Toepassingen die momenteel niet toegelaten zijn in Nederland.

Niet-professioneel gebruik:

Thiamethoxam was toegelaten in diverse niet-professionele middelen (Axoris Quick-Liquid, Axoris Quick-Sticks, Axoris Quick-Gran, Axoris Quick-Spray). Deze middelen zijn sinds 6 september 2013 niet meer toegelaten, conform (EU) 485/2013 (verbod op niet-professioneel gebruik). EFSA heeft geen risicobeoordeling gedaan voor de niet-professionele toepassingen, maar laat dit over aan de lidstaten omdat het risico afhangt van de schaal van het gebruik en of de behandelde planten binnen of buiten gehouden worden. Ctgb verwacht dat deze middelen een laag risico zullen opleveren, aangezien alleen binnengebruik is toegestaan en blootstelling aan bijen via deze toepassingen dus minimaal zal zijn.

Clothianidin

Clothianidin heeft in Nederland geen toelating (gehad) als spuittoepassing en is dus niet relevant voor deze analyse.

Appendix A: Gedetailleerde analyse imidacloprid

4211ax1
imidacloprid GAP ...

Appendix B: Gedetailleerde analyse thiamethoxam

4212ax1
thiamethoxam G...